

Książka Jiřego Svobody stanowi dobrze przemyślaną koncepcję rozwoju procesu twórczego pisarza. Wskazuje na jego wieloaspektowość: determinizm historyczny, wpływ światowych prądów i myśli filozoficzno-estetycznych, uwarunkowania wewnątrzliterackie (np. struktura dzieła literackiego, tradycja gatunkowa itd.), recepcja dzieła literackiego. Dlatego powinna być przetłumaczona również na język polski, daje bowiem szerokie spektrum spojrzenia nie tylko na literaturę czeską, ale na literaturę w ogóle.

Anna Zura

Literární věda osudem a volbou. K 70. narozeninám Jiřiho Svobody, „Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Literární věda” IV, 2000, 168 s.

Wiedza o literaturze jako przygoda i wybór to zbiór prac poświęconych wybitnemu literaturoznawcy, profesorowi Uniwersytetu Ostrawskiego, Jiřemu Svobodzie, toteż w artykule wstępnym Vladimír Justl nakreślił sylwetkę Svobody, korzystając z wyjątków biografii, której autorem jest Jaroslav Pleskot. Justl opisuje wiele aspektów życia Jubilata, chociaż praca naukowa jest tu potraktowana wyjątkowo.

Autor zyciorysu nie omieszkał odwołać się do znaku zodiaku i jego interpretacji Daniela Fischerovej (*Koziorożec jest to arystokrata... Nie jest członkiem stada... Mało kto jest tak stały jak on...*). Pół żartem i pół serio Justl mówi o edukacji Svobody: ukończył studia w Ołomuńcu (bohemystkę i filozofię), a kolejnym uniwersytetami „życia” dla niego były ołomunieckie winiarnie i gospody.

W tomie znalazły się 22 referaty przygotowane przez wybitnych sławistów. Artykuły nie są posegregowane w określone kręgi tematyczne, jedynie przytoczone w porządku alfabetycznym według nazwisk autorów.

Tom otwiera artykuł Vlastimili Čechovej, która zajęła się wpływami w sztuce Longobardów w czasach Karola Wielkiego. Badanie architektury klasztorów longobardzkich ma duże znaczenie w poznaniu technologii budowlanych i kierunków artystycznych. Zwraca uwagę na podział frankoński i anglosaski w architekturze Longobardów.

Natomiast Jiří Damborský i Eva Mrhačová zajmują się *Frazeologią korelatywnych czasowników ruchu we współczesnym języku polskim i czeskim*. Autorzy wskazują na mikrosystem czasowników korelatywnych, które są określane jako *czasowniki ruchu (slovesa pohybu)*. Poprzez utworzenie par czasownikowych pod względem aspektu autorzy wyróżniają czasowniki determinowane czasem

i przestrzeni oraz *verba* niezdeterminowane. Okazuje się, że leksyka czeska ma więcej typów czasowników niezdeterminowanych niż leksyka polska.

W artykule Lubomíra Dokupíla można zapoznać się z opisem działalności historiograficznej Vincenca Praska i Josefa Zukała na Śląsku. Z braku centrum uniwersyteckiego do końca XIX wieku nie istniały żadne opracowania historii Śląska. Vincenc Prasek zajął się opisem tzw. czwartego stanu – chłopskiego, chociaż nie zawsze był to opis naukowy, jak zauważa autor artykułu.

Z kolei Aleš Haman interesująco pisze o „jednym” podobieństwie w czeskiej i francuskiej poezji XIX wieku. Poprzez wyróżnienie we francuskiej poezji nurtu progresywnego (poezja ma wymiar społeczny) i nurtu fantastów, literatów, Haman udowadnia, że parnasiści francuscy mieli duży wpływ na twórczość takich Czechów, jak J. Vrchlický, J. Zeyer, J. Sládek.

Petr Holý w studium *Duch ziemi – ziemia ducha* analizuje twórczość plastyczną Břetislava Bartoša, akcentując poglądy filozoficzne twórcy, stanowczo przeciwstawiającemu się wszechwładnemu podówczas materializmowi, który zawładnął umysłami ludzi początku XX wieku. Holý wskazuje na identyfikację Bartoša ze Śląskiem i Morawami (np. obraz *Obětované Slezsko*), która jednakże nie jest wyrazem ani separatyzmu, ani prowincjonalizmu.

Petr Hora zatytułował swój artykuł *Polemika, do której nie doszło: Karel Schulz – Jaroslav Durych*. Na podstawie listów, dostępnych w strahowskim Archiwum Literackim, autor przedstawia – właściwie nigdy nie urzeczywistnioną – polemikę o Anežkę Schulzová.

Jaroslav Hubáček zajął się humorem socjolektów, do których kwalifikuje profesjonalizmy, slangizmy i argotyzmy. Przedstawia szereg interesujących, humorystycznych przykładów ze słownictwa kolejarzy, sportowców, myśliwych, studentów, według których np. aspiryna (*aspirin*) to aspirant.

W artykule *Charakter literacki »Góry Oliwieckiej« Matěja Tannera* Jan Malura przedstawia genezę powieści, wskazując na Štramberg w północnych Morawach i znajdującą się tam górę Kotonč. Jednocześnie zwraca uwagę na wytworzenie się tradycji pielgrzymkowej w baroku.

Miroslav Mikulášek zaś pisze o satyrycznych motywach powieści neopikarejskiej, nawiązując przy tym do twórczości J. Haška, I. Erenburaga, I. Ilfa i J. Petrova. Na przykładzie wybranych utworów wyróżnia najbardziej znaczące wątki, między innymi typ bohatera-włóczęgi, który „humorystycznie podchodzi do nieprzewidzianych” sytuacji.

W studium *Rudoltycka biblioteka hrabiego Alberta Josefa Hodica*, Milan Myška przywołuje pamięć o bibliotekach zamkowych, które od XVII do XIX wieku, miały w swym posiadaniu mnóstwo wybitnych dzieł literatury światowej w różnych językach. Jedna z tego typu księżnic mieściła się w Śląskich Rudoltycach, których właścicielem był Albert Josef Hodic (1706–1778).

Jiří Opelik pisze o kolorystyce poezji Skácela, wyróżniając kolorystykę pośrednią i bezpośrednią. Cała twórczość Skácela nacechowana jest wizualnością,

którą tworzą barwy. W większości Skácel posługuje się barwami bezpośrednimi, natomiast oś kolorystyczna poezji ma charakter czarno-biały.

Natomiast Libor Pavera przytacza i szczegółowo interpretuje 32 listy i 6 wiadomości Jana Čepa do Josefa Vašicy z lat 1934–1947.

Zdeněk Pešat poświęca swą uwagę liryce Jaroslava Vrchlickiego, szczególnie jej muzycznemu nacechowaniu, szczegółowo przyglądając się tomikowi *Moja sonata* z 1893 roku, który składa się z czterech głównych części: *Adagio (rispetto i ritornello)*, *Andante* (ballady), *Scherzo* (ballady francuskie), *Largo* (elegie), a dopełnia ją *Prolog i Epilog*. Okazuje się, że Vrchlický często tytułował swoje zbiory poezji, posiłkując się terminologią muzyczną: *Muzyka w duszy* (1886), *Fanfary i kadencje* (1906).

Eduard Petrů zajmuje się literaturą czeską końca XVI i pierwszej połowy XVII wieku. Rejestruje nowe elementy zarówno tematyczne, jak i gatunkowe, które pojawiły się pod wpływem najazdów Turków osmańskich na Europę.

Znaczeniem i adaptacjami sztuki ludowej o św. Cecylii w mieście Příbor zajął się Jaroslav Pleskot. Przytacza historię świętej, która została patronką muzykantów, a na jej cześć zaczęto w Příborze organizować tzw. cecylki, czyli zabawy połączone z tańcem i śpiewem. Autor przedstawia fragmenty sztuki obrazującej historię św. Cecylii.

Zdeněk Smolka interesująco zatytułował swoje wystąpienie: *Halas – egzystencjalizm – Orten*. Zdaniem Václava Černego twórczość Halasa należy zakwalifikować jeszcze jako przedegzystencjalną, natomiast poezje Ortena są *stricte* egzystencjalne. Natomiast autor artykułu dochodzi w swych rozważaniach do wniosku, że Halas symbolizuje w poezji egzystencjalizm myślowy, Orten zaś jego upadek, a nawet koniec.

Alena Šterbová zastanawia się nad twórczością Františka Hrubína, którego sztuki teatralne zaprzestano przedstawiać na deskach teatru zaraz po jego śmierci. Nawet po 1990 roku teatry czeskie nie mają w swoim repertuarze sztuk tego wybitnego poety i dramaturga. Paradoksalnie wielką popularnością zaczęła się cieszyć jego poezja, zwłaszcza liryczno-epicka inscenizacja wierszy *Romance pro křídlovku*. Próbuje znaleźć odpowiedź na pytanie, dlaczego tak się dzieje, Šterbová analizuje jego twórczość dramaturgiczną: *Srpnová neděle*, *Křišťalová noc*, *Oldřich a Božena*. Martin Tomášek zaś próbuje odnaleźć główny klucz konstrukcyjny opowiadania K. M. Čapka-Choda *Zaviněný úpadek Jana Vohnoutka*.

Natomiast Svatava Urbanová w artykule *Prostorovost v regionální literatuře pro mládež* zajmuje się twórczością i recepcją literatury dla dzieci i młodzieży w regionie, jej „specyfikacją” i metodologicznymi punktami wyjścia. Na rozległym materiale wskazuje tendencje w zakresie procesu twórczego i socjologii literatury młodego czytelnika.

Nową próbę interpretacji *Mastičkářa* zaprezentował Viktor, który odnosząc się do wcześniejszych tez Černego i Jakobsona, bada satyryczne elementy utworu, wskazując między innymi na użyte rymy, instrumentację głoskową tekstu etc.

Jan Vorel odnajduje paralele w opowiadaniach Antoniego Czechowa i Juliusa Zeyera, mimo że obaj autorzy prezentują zgoła odmienny typ twórczości. Punkty wspólne autor artykułu odnajduje w opowiadaniu *Czarny mnich* Czechowa i *Opálová miska* Zeyera, które łączy „po jungowsku pojmowany fenomen »obiektywnego psychikum, głosu wnętrza, wewnętrznego powołania«”.

Józef Zarek dokonuje przeglądu literatury czeskiej na polskim rynku wydawniczym, poczynając od takich twórców, jak M. Kundera i J. Hrabal. Odnotowanie na łamach niektórych polskich czasopism nazwisk: Hodrová, Ajvaz, Kratochvil, Macura daje autorowi podstawę do przypuszczenia, że polski czytelnik słabo zna twórczość południowych sąsiadów. Jako sukces Zarek notuje prezentację twórczości Jachýma Topola w Polsce, mimo że najbardziej znacząca jego powieść *Sestra* nie została do tej pory wydana.

Tom prac poświęconych Jiřemu Svobodzie to owoc pracy badaczy zorientowanych na różne dyscypliny naukowe: literaturoznawstwo, językoznawstwo, historię sztuki czy historioznawstwo. Myślę, że właśnie ta wielodyscyplinarność tomu prezentuje go interesująco dla każdego humanisty. Dosyć mocno został zarysowany problem regionalizmu literatury, co przecież nie jest przypadkiem, skoro prace te są ofiarowane Wybitnemu Znawcy tego problemu, który udowodnił, że twórczość regionalna wcale nie musi być prowincjonalna.

Anna Zura

Alena Debická, *O výstavbě a stylu textu. Stylistické analýzy a interpretace, Ústí nad Labem 1999, 180 s.*

W serii rozpraw habilitacyjnych Uniwersytetu Jana Evangelisty Purkyniego ukazała się, jako 48 publikacja serii „Acta Universitatis Purkynianae. Studia Linguistica XI”, praca Aleny Debickiej o budowie i stylu tekstu. Autorka, związana z praską szkołą stylistyczną, stworzoną przez prof. prof. K. Hausenblasa, A. Jedličkę czy M. Čechovą, jest znaną w Czechach badaczką dydaktyki stylu języka czeskiego, a także ogólniejszych problemów stylistyki tekstu, a następnie aplikacji tychże zagadnień w praktyce szkolnej.

Omawiana tu rozprawa jest kolejną jej pracą dotyczącą problemów tekstologicznych stylu artystycznego, publicystycznego i naukowego (z uwzględnieniem podziału tego stylu w stylistyce czeskiej na styl naukowy i styl dydaktyczny). Autorka przedstawia wyniki własnych badań nad tekstem, rozumianym jako wynik wyboru środków stylistycznych nadawcy. „K textu jsme přistupovali jako k strukturnímu celku tvořenému uspořádaným skládáním vybraných prvků a je-